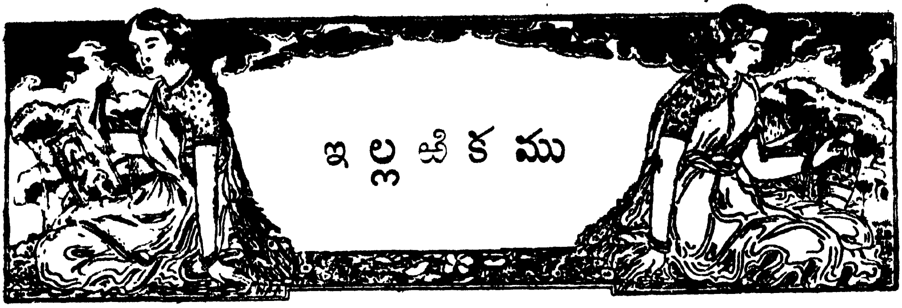

ఇల్లఱికము

పాలపర్తి ఆంజనేయులు గారు

II

(సంపుటము ౨, సంచిక ౮ తరువాయి)

౧

నరసింహరాజు అత్తగారిల్లువిడిచి వెళ్లిపోయి మూఁడుసంవత్సరములైనది. కాలగర్భమున నేమి దాగియున్నదో యెవరుచెప్పఁగలరు? నాఁటిరాత్రి నరాసరిచిట్టివలస వెళ్లి తన తల్లిని దీసికొని చెన్నపట్టణము వెళ్లిపోయెను. ఒకనాఁడు చిత్రపఠనాలయమున "హిందూపత్రికఁ జదువుచుండఁగా రామనాథరాజుగారు తమ పిల్లలకుఁ జదువుచెప్పుటకు మంచి యోగ్యతాపత్రములుగల గ్రాడ్యుయేటు (Graduate) కావలెనని ప్రకటించిన ప్రకటన కనఁబడెను. వెంటనె నరసింహరాజు మద్రాసులో రామనాథరాజుగారి గృహమునకు వెళ్లెను. శ్రీరాజుగా రతని యోగ్యతను, బి.ఎ.పరీక్షలో మొదటిక్లాసులో మొదటివాఁడుగ జయమొందుటను విచారించి నెలకు నూఱురూప్యములు జీతము నేర్పాటుచేసెను. మూఁడునెలలు గడచిన పిమ్మట అతని బుద్ధికుశలతను, గుణసంపదను స్వయముగ నెఱిఁగినవాఁడగుటచే నతనిని 'అంతరంగకార్యదర్శిగ' నేర్పాటుచేసి వారి స్వంత వ్యవహారములనన్నిటిని నరసింహరాజు చేతనే చేయించుచుండెను. శ్రీరాజుగారు విద్యావంతులును, సుగుణవంతులును, ఉత్సాహవంతులునునై రాజకీయ, సాంఘికాది ప్రజాహిత కార్యములందు ప్రవేశముకల్పించుకొని పని చేయు స్వభావముగలవారు. ఈ పనులన్నిటియందును, యెస్టేటు పరిపాలనయందును శ్రీరాజుగారికి కుడిభుజమువలె నరసింహరాజు పని చేయుచుండెను. ఇట్లొకసంవత్సరము గడచినది. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దివాను వృద్ధుఁడై కాలధర్మము నొందెను. శ్రీరాజు రాజకీయాది విషయములం దభిమానముతో బని చేయ నుత్సాహము గలవారగుటచే జమీ వ్యవహారముల స్వయముగాఁ జూచుకొనుట కవకాశము లేదు. ఆకారణమున యెస్టేటు వ్యవహారములను జక్కఁగా నిర్వహించి పరిపాలన సామర్థ్యముతోఁ జేయఁగల విశ్వాసపాత్రుఁడైన దివాను కావలసియుండెను. ఈగుణములన్నియుఁ గలవాఁడు వారియుద్యోగస్థులలో నొక్క నరసింహరాజు మాత్రమె కనుపించుచుండెను. అంతట శ్రీరాజుగారు నరసింహరాజును నెలకు రు. 500. జీతము మీద దివానుగా నియమించెను. మఱుసంవత్సరము యెస్టేటుమీద నొకగొప్ప వ్యాజ్య

మువచ్చెను. ఆవ్యాజ్యములో నరసింహరాజు మిక్కిలి సామర్థ్యముతోఁ బనిచేయుటచేత జయముకలిగెను. నరసింహారాజుచేసిన సహాయమునకు శ్రీరాజుగారు చాలకృతజ్ఞతగలవారై పదివేలరూపాయల బహుమానముచేయుటయేకాక జీతమును సహిత మభివృద్ధి చేసెను.

౨

ఒకనాఁడు శ్రీరాజుగారును, నరసింహరాజును మద్రాసుకాస్మపాలిటన్‌క్లబ్ వసారాలో పడక కుర్చీలు వేసుకొని యిష్టగోష్ఠిని మాట్లాడుచుండిరి. ఇంతలో యిద్దరువకీళ్లు ప్రక్కనుండిపోవుచు అందులోనొకరు నరసింహరాజుమాట సవ్వడిని విని వెనుకకుఁదిరిగి చూచి లోపలికి వెళ్లిపోయెను. నరసింహరాజిదివఱ కెప్పుడును క్లబ్బుకు వచ్చియుండలేదు. మద్రాసులో తరుచుగ నుండెడువాఁడుగాని క్లబ్బుకుమాత్ర మెప్పుడును వచ్చియుండలేదు. అందుకు కారణము లేకపోలేదు. ఇంతలో శ్రీరాజుగారు మోటారునెక్కి బీచికి షికారు వెళ్లిరి. అంతట నరసింహరాజు క్లబ్బు చూడవలెనని లోనికి వెళ్లెను.

గోపాలరావు:—అయ్యా! తమరి నిదివఱకెచటనో చూచినట్లున్నది. తమరెవరో నే తెలుసుకొనవచ్చునా?

నరసింహరాజు:— (తెల్లబోయిన ముఖముతో) బహుశః యిచటనె చూచి......

గో:—ఓయి! దాచుచున్నావా నరసింహరాజు!—ఒరే, అప్పలరాజు. మన నరసింహరాజిదుగోనోయ్!

అప్పలరా జాతురతతోవచ్చి నరసింహరాజును కౌఁగలించుకొని ఆనందబాష్పములు విడిచెను. అప్పలరాజు గోపాలరావు యిద్దరును నరసింహరాజుకు విజయనగరములో సహాధ్యాయులు మాత్రమేకాక మిక్కిలి ప్రేమాస్పదులైనమిత్రులు. గోపాలరావు క్రొత్తగ మద్రాసులో న్యాయవాదివృత్తి మొదలుపెట్టినాఁడు. అప్పలరాజు విశాఖపట్టణములో ప్లీడరీ చేయుచున్నాఁడు. అంతట వారుముగ్గురును బయటకువచ్చి దూరముగ నొకచో కుర్చీలు వేసుకొని కూర్చుండిరి.

అప్పలరాజు:—నీవెచటికో పాఱిపోయినావని విని మేమందఱము చాలదుఃఖించినాము. నేడు నిన్నుచూచుట తోడనె నా ప్రాణములు లేచివచ్చినవి.

గో:—సరేకాని, యిందాక రామనాథరాజుగారితో చాలచనువుతో మాట్లాడుచుంటివేమిటి. నేను లోపలికి వచ్చునప్పుడు నీమాట ఆనవాలుపట్టి తిరిగిచూచి గుర్తింపజాలక యెవరోయని వెళ్లిపోయినాను. నీకు వారు పరిచయ మెట్లు?

నర:—నేను రాజుగారి దివానుగా నున్నాను.

అప్ప:—ఏమిటి! చెప్పవు! చదువులోనెకాక ఉద్యోగములోగూడ మమ్ములను తలదన్నినావుగా! నిన్నుగాక యింకెవరిని భగవంతు డనుగ్రహించును. నీవంటి యోగ్యుడికి కలిగినకష్టమునకు మేమందఱము విచారించినాము. ఇంక గోపాలరావు సడుగు.

నర:—నా మంచి చెడ్డలు, సంగతిసందర్భములు దెలిసినవారును, ప్రేమగలవారును గనుక.

అప్ప:—ఇప్పుడు మీమామగారు నీభార్యను పంపుట కభ్యంతరము చెప్పడని తలచెదను.

గో:—ఇంక యేమొగము బెట్టుకొని చెప్పగలడు ?

అప్ప:—అయితే, నీకీపుద్యోగము యేలా వచ్చినది. ఎంతకాలమైనది ప్రవేశించి?

నర:—మొదట శ్రీరాజుగారి పిల్లలకు ట్యూటరుగా చేరినాను. పిమ్మట ప్రైవేటుసెక్రటరీగాపనిచేసితిని. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దివాను చనిపోవుటవల్ల నేనే యాపనికి నియమింప బడితిని. రెండు సంవత్సరము లయినది.

అప్ప:—అయితే, రెండుసంవత్సరములనుండి దగిన స్థితియందుండియు నీభార్యనేల పిలిపించుకొనకపోతివి ? ఇది నా కేమాత్రము సమంజసముగా లేదు.

గో:—పోనీ, మఱెచటనైన వివాహము జేసుకొంటివా ? చనువుచే అడుగుచున్నాను సుమా !

నర:—దీనిలోతప్పేమి ? మీకంటె "నాకాప్తమిత్రు లెవరున్నారు? మిమ్ముజూచిననాకు స్వస్థలమునకు వచ్చినటులనే యున్నది. ఏమో, భగవదనుగ్రహమువలన గొప్ప యుద్యోగమె చేయుచున్నానుకాని మనస్సుకు సంతోషములేదు.

అప్ప:—అవును, ఎలావుండును. అయ్యో ! అడుగుటమఱచితిని. మీఅమ్మగారారోగ్యముగ నున్నారా !

నర:—క్షేమముగానేవున్నది భగవదనుగ్రహమువలన.

గో:—సరే. మీఅమ్మగారైన జెప్పలేదా, పెండ్లిచేసుకొనుమని.

నర:—తిరిగి వివాహము చేసుకొనుట నాకే మాత్రము ధర్మముగా కనుపించుటలేదు.

అప్ప:—గోపాలరావు, నీసలహా చాలబాగా వున్నది. హైకోర్టువకీళ్లపద్ధతి యిదియె కాబోలు. కాపురము చప్పున కుదుటబడ వేయగలవు. ఆపిల్లకథం శుభం యేమితెలియును పాపము! నేను నిజంచెప్పుచున్నాను. మావిశాఖపట్టణములో కాదుగదా, ఎక్కడకూడ—అందము మాటాలావుంచు—అట్టి గుణవంతురాలు లేదని చెప్పవచ్చు. వారు శ్రీమంతులుగదా ! వారికేమి తక్కువ. మా ఆడవాళ్లిప్పుడప్పుడు, యిరుగుపొరుగగుట, వారియింటికి వెళ్లివచ్చుచుందురు. ఆపిల్లసంగతివిన్న నాకు దుఃఖము వచ్చెడిది. ఒడలున నొక్క నగైన లేదట. ఈ భూషణములు బూటకములని తలంచి వానిని త్యజించి యిప్పుడు సుగుణభూషణములచే నామె విరాజిల్లుచున్నదట. వైదికముత్తైదువవలె మోమున కాని యంత బొట్టట. పండుగ పర్వమువచ్చిన మామూలుచీరలుతప్ప విలువగలవాని నెప్పుడు ధరించి యెఱుగదట. ఇంటిలోని పనిని ఆమెయె చక్కబెట్టునట. మధ్యాహ్నము ఏకాంతముగ గూర్చుండి యే

పురాణకాలక్షేపమో చేయుచుండునట. ఎంతటిభోగియో అంతటి విరాగియైనదని యందఱు నాశ్చర్యముతో జెప్పుకొందురు. ఈ మాటలు వినినప్పుడు సాత్వికగుణ ప్రధానుడగుటచే కనులు నీరుగప్ప తల వాలిచి రెండు అశ్రుకణముల విడచెను.

అప్ప:—ఇదిగో, నరసింహరాజు! నీమనస్సుకు కష్టముగనుండునని చెప్పలేదు. కాని నీవు వెళ్లినతర్వాత రెండుమూడునెలలు మంచ మెక్కి నీభార్య అన్నపానీయములు లేక యెటులెటులనో జీవించినది. కాని మనిషి మాత్రము పూర్తిగ మారిపోయినది. మును పటి మోస్తరులేదట నాభార్యకూడ అనేక సార్లు 'ఆ అమ్మాయి పెనిమిటి మీాస్నేహి తుడె అంటిరిగద; మీారైన కనుక్కోకూడదా ఆయనజాడ' యని యనుచువచ్చెడిది. నేనుమాత్ర మేమిచేయను? ఎవరికేమి తెలి యదాయె. దీనిలో కల్పించి చెప్పనదేమి లేదు. అబద్ధ మొక్కపిసరైనను లేదు. నీమనస్సు త్రిప్పవలెనని చెప్పుటలేదు. మనమందఱ మన్నదమ్ములవలె నొక్క చోనుండి చదువుకొనినాము గనుకను, నేను వూరివాడను గనుకను వున్నయథా ర్థము చెప్పినాను.

గో:—అతని మనస్సుకు కష్టముగా వున్నట్లు న్నది. మావాళ్లు వూరిలోలేరు. మన మందఱ మిచటనే భోజనము చేయుదము. నరసింహరాజు! యిది కాస్మపాలిటన్ క్లబ్బని నీకు తెలిసినదేగదా! కాబట్టి నీవు కూడ యీపూట యిచటనే మాతో కలిసి విందారగించవలె.

3

అంతట ముగ్గురునులేచి భోజనమునకు వెళ్లిరి. మిత్రు లొకరినొకరు, పరిహసించు కొనుచు భుజించుచుండిరి. చూచుటకది పెండ్లి బువ్వముబంతివలె నున్నది. నరసింహరాజు కలిపిన అన్నము సరిగా తినక అటునిటు త్రోసి రెండుమెతుకులు కొటికిలేచెను. నాఁడు వేసవి కాలపు వెన్నెలరాత్రియగుటచే సౌధోపరి భాగమున శయనించుటకు ముగ్గురును వెళ్లిరి. సముద్రమునుండి మలయానిలము మెల్ల మెల్లగ వీచుచుండెను. ఆకసమున మేఘ ములు బారులుతీర్చి పర్వులిడుచుండెను. గోపాలరావు నవనాగరికుఁ డగుటచే, కిల్లీలు సిగరెట్లు తీసికొనివచ్చి నరసింహరాజున కివ్వఁ బోయెను. కాని అతని కట్టి అభ్యాసము లేవియు లేనివాఁడగుటచేఁ బుచ్చుకొనలేదు.

గో:—అప్పటికిప్పటికి నీ వొక్కలాగున్నావు. మేమందఱము ఎన్ని అవతారము లెత్తి నామో చూడు!

అప్ప:—కాబట్టియె మన బ్రతు కిలావున్నది.

గో:—కాకపోతే యేమిటి. ఉన్న నాలుగు రోజులు షుఠదాగా టింగు రంగా అంటు వుండవలె గాని లేకపోతే యేమిటి.

అప్ప:—నీకేమిరా బాబు! మీాబాబు సంపా దించి యిచ్చిపోయినాడు. ఏవోనాలుగు ముక్కలు చదువుకొనినావు. షోకుగా లైఫులీడ్ (కాలముగడపుట) చేస్తున్నావు.

అందఱి కేలావస్తుంది? చాలుగాని నీకబుర్లు కట్టిపెట్టు. నరసింహరాజు, యేమనెదవు?

నర:—పరులనేటందుకు యేమివున్నది.

అప్ప:—నేను క్లబ్బువ్యూను చేత మీ మామగారికి అర్జంటు వైరు యివ్వవలెనని అనుకొన్నాను. నీతో చెప్పకయిచ్చుట బాగుండదని మానినాను.

నర:—కొంపదీసి యిచ్చినావుకావు. ఇంక నయమె!

అప్ప:—అయితే నీవుద్దేశ మేమిటి? నాకు బోధపడ లేదు.

నర:—అయినదేమో మైనది. నేను వారికి లేను; నాకు వారు లేరు.

అప్ప:—లేకపోవు టేమికర్మము. ఇప్పుడు మించిపోయినదేమి? గృహచ్ఛిద్రము లెవరికైన నున్నవే. ప్రపంచములో పోట్లాడుకొనని ఆలుమగ లున్నారా? సామాన్యవిషయము పట్టుకొని యింత రాద్ధాంతసిద్ధాంతము చేయుట నాకేమాత్రము బాగుండలేదు. నీవు వొప్పుకొనిన సరి, లేకపోయిన రేపుప్రొద్దున మీ మామగారికి వైరిచ్చుట తప్పదు.

నర:—సంగతి సందర్భముల దెలియక నీవనుచున్నావుగాని లేనిచో నీవిట్లు మాటలాడవు. ఇప్పు డాకథనంతయు తలచుకొనిన నామనస్సుకు కష్టము దోచును.

అప్ప:—నీమనస్సుకు నొప్పికలిగించుట మాకును యిష్టములేదు. కాని వారుచేసిన తప్పంత క్షమింపరానిదా?

నర:—క్షమింప దగినదైనను, కాకపోయినను ఎందుకా ప్రశంస?

అప్ప:—ఓహో! ఇంతవఱకు మేముచెప్పినదంతయు అనవసర ప్రశంసయేనా? నీకు నీ మామగారిపై కోపముండిన ఉండవచ్చును. ఇల్లరికములలో నీగోలయెపుడు వున్నదియె. కాని ఆపిల్లనేల బాధపెట్టవలె? ఆమెతప్పేమి?

నర:—ఏమైనను మీరు ప్లీడర్లు. నాచేత చెప్పింపక విడువరు.

అప్ప:—నీవాలా అనుకొనవద్దు.

నర:—మిత్రభావ మాలోచించియె చెప్పచున్నాను. మా మామగారు నాకోర్కెను తిరస్కరించినసంగతి మాత్రమె మీకు దెలియును. అంతియెకాదు. నాటిరాత్రి నాభార్యసహితము మేము బీదవారలమనియు, తనను పోషింపజాలమనియు, తాను రాననియు, నేను వెళ్లకూడదనియు అతి సాహసమున బలికినది. అట్టి స్థితిలో నే జేయదగినదేమో నీవే యాలోచింపవచ్చును.

అప్ప:—నిజమె. నీమనస్సు చాల నొచ్చియుండవచ్చును.

నర:—అందువలననె తిరిగి వారిగడప త్రొక్కకూడదనుకొనినాను.

అప్ప:—నీవుచేసినది తప్పని నే జెప్పుటలేదు. అయితే అవి తెలిసియాడిన మాటలనియేనా నీ యభిప్రాయము. కేవల మజ్ఞానముచేతను, చిన్నదనముచేతను ఆడిన మాటల నంతగా పాటింపకూడదు.

నర:—నీవుచెప్పెడి సబబు చాల బాగున్నది. ఇంతకన్నను అవమానమేమికావలె ?

అప్ప:—భార్యాభర్తలొకరినొకర రనుకొనరా?

నర:—కావచ్చు. అయితే, యిదియేనా సరసము?

అప్ప:—సరసము కాకపోయిన విరసమే యనుకొనుము. అంతమాత్రమున చేసెడి కాపురము పాడుచేసుకొందువా ?

నర:—నూరుచెప్పు, వెయ్యిచెప్పు. నా మనస్సు విరిగిపోయినది.

గో:—నాకిష్టములేదని మొఱపెట్టినను బలవంతమున కట్టిపెట్టెదవా?

అప్ప:—ఏదో సామెత చెప్పినట్లున్నది. గుడిలో......

గో:—చాలు, సరె. అయినదేమోఅయినది. తిరిగి వివాహమేల చేసుకొనకూడదు?

అప్ప:—నీ పిచ్చి సిద్ధాంతముల దయచేసి కట్టిపెట్టుము. ఇంటిలో మాట మాట యనుకొనినపుడెల్ల యింకొక పెండ్లి చేసుకొనుచుందురా ?

గో:—చేసుకొనిన తప్పేమి ?

అప్ప:—భార్య వికలాంగికాని, దోషికాని కానప్పుడు బహుపత్నీత్వము నార్యధర్మ మొప్పుకొనదు.

గో:—మన ప్రాచీనార్యులలో బహు పత్నీత్వము, బహు పతిత్వముకూడ వ్యాపించియున్నది. యూరపుదేశములలో [illegible] కంట్రాక్టు పద్ధతి యున్నది. ఇప్పుడిప్పుడు మన [illegible] యింకను విచిత్రములుగ నీకు దోపవచ్చును. స్త్రీపురుషు లెవరయినను కూడి నివసించవచ్చుననియు, ఇష్టములేనపుడు కోర్టులతో నిమిత్తములేకనే విడిపోవచ్చుననియు, వారి సంతానమును ప్రభుత్వము పోషింపవలెననియు నుడువుచున్నారు. కార్పెంటర్ లిటూర్నో వ్రాసిన గ్రంథము నీవుమాత్ర మెఱుగవా ? ఇందులో నాకు విపరీతమేమియు కనుపించలేదు. ఈ భావములు మనదేశమందు మాత్రము వ్యాపింపవా ?

నర:—నీవు చాల వివాదాంశమును పైకి దీసినావు. నేను నీతో వాగ్వివాదమునకు దిగ తలచుకొనలేను. కాని, నాకు దోచిన ఒకటి రెండు విషయములు మాత్రము చెప్పెదను. పశ్చిమదిక్కున మిణుకు మిణుకుమని వెలిగెడి చుక్కలు తూర్పున నుదయించిన ప్రచండ భాను తేజము ముందర కాంతిహీనములగుట నీకు దెలియని విషయముకాదు. మఱియు ధర్మము దేశకాలబాధితము కాదు. అది పరమసత్యము. పాశ్చాత్య ధర్మశాస్త్రములు సహితము ఏక పత్నీత్వమునే గ్రహించినవి. తదితరములు శాసనవిరుద్ధములు. పాశ్చాత్య సాంఘిక పరిస్థితులజూచి యొడలు పులకరించును. అవి మన మానసిక ప్రవృత్తికి ధార్మికభావమునకు విరుద్ధములై యున్నవి. మఱియు, స్త్రీపురుషుల జీవిత ధర్మములబట్టియు, ప్రాకృతిక స్థితినిబట్టియు, సాంఘిక సౌలభ్యమునుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మిక ధర్మ

మునుబట్టియు, ఏకపత్నీత్వమునే శాస్త్రజ్ఞులు సహిత ముత్తమధర్మమని యంగీకరించి యున్నారు. ఏకపత్నీత్వము మానవ పరిణామమందును, సభ్యతయందును సహజ పరిణామముగా నెంచదగియున్నది. లిటూర్నో సహితము ఏక పత్నీత్వము కంటె ఉత్తమధర్మము గాన్పించుటలేదని యొప్పుకొని యున్నాడు. తాము గన్న పిల్లలను తాము పెంచు బాధ్యతను దప్పించుకొన జూచుటకంటె నీచమును, గర్హ్యమును,స్వార్థపరము నైన విషయము వేరులేదని చెప్పవచ్చును. మానవ ధర్మమును నిర్మూలము చేయుచున్నా మని చెప్పవచ్చును. మనకు సమిష్టిబాధ్యతలు కొన్ని గలవని గుర్తించవలెను. అందు శిశుపోషణము ముఖ్యము. విషయలోలతచే దీనిని దప్పించుకొనజూచుట ఆత్మహత్యయె యగును. ఇక సంఘమెక్కడ? సభ్యతయెక్కడ? కావున నీవు చెప్పుపద్ధతి యెప్పుడును సామాన్య ధర్మమై ప్రచారము చెందనేరదు.

అప్పః:—నాభారము తప్పిపోయినది. వైవాహిక ధర్మము నింత చక్కగా దెలిసిన నీకు మేము ధర్మోపన్యాసము లివ్వదలచ లేదు. కాని అగ్నిసాక్షిగ పరిణయమాడిన సతిని విడచుట నీకెట్లు ధర్మమైనదో నాకు కొంచెము తెలియజెప్పుము.

నర:—మన గోపాలరావుపాశ్చాత్యవ్యామోహ మిప్పటలో దొలగునట్లు లేదు. పాశ్చాత్య సభ్యత, సాంఘికజీవనము విద్య నచ్చినట్లు మనవి నచ్చవు. అందువలన ప్రస్తావవశమున నట్లు మాటాడితి గాని, మీకు దెలియని ధర్మములు నాకెక్కువ దెలిసినవిలేవు.

గో:—ఒక్క సబ్బుబిళ్లగాని, మైనపు వత్తిగాని చేయుట చేతగాదు. ఊరక ప్రగల్భములు కొట్టిన నేమి ప్రయోజనము?

అప్ప:—నీవు చెప్పిన రెండువస్తువులు కూడ ఇహాపరసాధనములు! చాలు నీప్రస్తావన కట్టిపెట్టు! ప్రస్తుతాంశ మదికాదు. పదిగంటలు కావచ్చుచున్నది. ఇంతకు నే నడిగిన ప్రశ్నకు జవాబురాలేదు.

నర:—మనస్సులు భేదించిన పిమ్మట మరల కలియుట కష్టముకదా!

అప్ప:—నీవు సమ్మతించిన నందుకు జరగవలసిన తంతు నేను జరిగించెదను. నీ ఆత్మగౌరవమునకు భంగము రానివ్వను. ఈ విషయము తర్కముచే తేలునదికాదు. ఉదారభావముతోను, ధర్మబుద్ధితోను, స్వల్పవిషయముల పాటింపక యేదోయొక నిశ్చయమున కిప్పుడు రావలెను. నేను నీకు ప్రాణమిత్రుడ నని నీవు తలంచుచో నా మాటలు నీకు విశ్వాసపాత్రములైనచో నాయభీష్టమును నెరవేర్చెదవని తలచుచున్నాను. ఇక నే జెప్పవలసినది లేదు. నీవు పరమయోగ్యుడవనియు, యుక్తాయుక్త విచక్షణ గలవాడవనియు నింత లెక్క నీతో ప్రసంగించితిమి.

నర:—మీరిట్టి నిర్బంధమును చేయుదురని యే నేనింత కాల మజ్ఞాతవాసము చేసితిని. మీ

యెదుట పడిన పిమ్మట మీ యాజ్ఞ అనుల్లంఘనీయముదా!

గో:—వెరీగుడ్! వాదము కొఱకు నే నట్లు మాట్లాడితినిగాని మీరిద్దరు కలిసియుండుటకంటె మాకు కావలసినదేమి?

అప్ప:—(నరసింహరాజును కౌఁగిలించుకొని) నాకు పరమానందము కలుగఁజేసితివి.

నర:—నా ఆనందమునకు నీయానందమునకు నీవే కారణభూతుడవు. నా ఆప్తబంధువులకన్న నెక్కుడుగా నీవు నాక్షేమము కోరి న న్నింతగా బలవంతపెట్టితివి. నీ ఋణము నే దీర్చుకొనజాలవు.

అప్ప:—ఇందు నేజేసిన దేమున్నది. నీ వెంత యోగ్యుడవో నీభార్య అంత యోగ్యురాలు. ఆమె విచారమును, వైరాగ్యజీవనమును సౌశీల్యమును, స్వయముగ నెఱిగినవాడనై నీవు చేజిక్కినప్పుడుసహితము పేక్షజేసిన పాపమున బడుదునేమో యనుభయమున నీతో నింతగా సాహసించి చెప్పితిని. నీవు నామాట త్రోసివేయక నన్ను గౌరవించితివి. నేను కృతార్థుడను.

నర:—(దుఃఖమును సూచించు గద్గద స్వరముతో) ఇట్టిఅవ్యాజమైన కరుణ నే నెప్పుడు చవి చూచియుండలేదు. నీ హృదయ మెంత కోమలము! నిజముగ మిత్రుడన్న నీవెగదా! నేను వ్యర్థుడను. నీకు నే నేమి చేయగలను?

అప్ప:—నీవు చేయవలసినది నాతో విశాఖపట్టణము వచ్చుటయె.

నర:—అలాగాదు.

అప్ప:—మరేలాగు? నింకేమియో యభ్యంతరము జెప్పుచున్నావే.

నర:—ఇంక నభ్యంతరమేమున్నది? నేను రెండునెలలు సెలవు పుచ్చుకొని మాచిట్టివలసవచ్చి యుండదలచినాను. అప్పుడు నేను వచ్చి నాభార్యను తీసికొనిపోయెదను. ఎట్టివారికైనను జన్మస్థలము (అది కుగ్రామమైనను) ప్రేమాస్పదముగదా. మఱియు నీసందర్భమున నొక సంగతి ముచ్చటించవలసియున్నది. కలిమి లేములు, సుఖదుఃఖములు శాశ్వతములుగావు. మన మెల్లప్పుడు సిరిసంపదలతో దులదూగుదుమని నుడువజాలము. కావున మన మీ సంపదను నమ్ముకొనియుండదగదు గదా! మన కెప్పటికే స్థితిప్రాప్తించినను యానందముగ జీవితమును గడుపగలిగి యుండవలెనని పెద్దలు చెప్పుదురు. మన మెట్టి మహాభోగముల ననుభవించు చున్నను వానినన్నిటిని నిస్సంగ బుద్ధితో ననుభవించవలెననియు లేనిచో క్షణికములైన యీ భోగములు ఏకారణముచే నైన నంతమొందిన మన జీవితము దుర్భరము, దుస్సహము నగునని అనుభవజ్ఞులు నుడువుచున్నారు. కావున కష్టములు సహితము సుఖములుగ జేసుకొన గలిగినప్పుడే మనము శాశ్వతానంద మనుభవింప గలుగుదుము. కావున నేనిప్పుడు శ్రీమంతుడనని చెప్పి పేరాశ గల్పించి నాభార్యను దీసికొని వచ్చుటకు

నాకిష్టములేదు. నిజముగ నన్నామె ప్రేమించుచో, నా సాంగత్య మభిలషించుచో నాతో నాలేమిని సహితము వరించవలెను. నేనిప్పుడు గొప్ప యుద్యోగము చేయుచున్నానని యాశపెట్టదలచ లేదు. ఇట్టి స్థితిలో నా మామగారు నా భార్యను పంపునాయని శంకించుచున్నాను. నీవు చెప్పినదానినిబట్టి నా భార్య నిజధర్మమును గ్రహించి నట్లూహించుచున్నాను. మాకులాచారము ననుసరించి మాయాడవాండ్రు కూపస్థమండూకములవలె నాలుగు గోడలమధ్యను పడియుండ చదువు లేకపోవుటయేకాక ప్రపంచజ్ఞానమును సహితము కోల్పోవుచున్నారు. నీ దురాచారము తొలగినగాని మా గృహములు ఆనందప్రదములు కాజాలవు. నేను రెండు మూడు రోజులలో మామగారి పేర యుత్తరము వ్రాసెదను. మీరు తొందరపడి యేమియు చెప్పవద్దని నా ప్రార్థన. నేను మీయభీష్టము నెరవేర్చెదనని మాత్రము విశ్వసింపవచ్చును.

అప్ప:—నీకుచితమని తోచిన రీతిని, జేయవచ్చును. నీవు మాట ఇచ్చిన తర్వాత తప్పువాడవుగావని నాకు దెలియకపోలేదు. అనవసర శంకలమాత్రము కల్పించుకొనకుము. నీ చెప్పిన సంగతులు నాకు పరమానందము గలిగించినవి. నేడు చాల సుదినము. ఎన్నాళ్లకెన్నాళ్లకో నిన్ను తిరిగి జూచుటయు. మీరిద్దరు కలసియుండుట కేర్పాటు జరుగుటయు మితిలేని సంతస మొనగూర్చినవి. ఇప్పటికే చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఇక విశ్రమించెదము.

౪

జగపతిరాజు కచ్చేరిసావడిలో స్వంతవ్యవహారములం జూచుకొనుచుండెను. ఇంతలో టపావచ్చెను. అందొక యుత్తరము చింపి చదువబోవ "ప్రియమైన మామగారికి నరసింహరాజు అనేక వందనము"లని యుండెను. ఆశ్చర్యానందములు మొలకలెత్త అది యల్లుని యుత్తర మవునా కాదా యని అటునిటు రెండు మూడు పర్యాయములు త్రిప్పి చూచి, సమగ్రముగం జదువుకొని యల్లుని క్షేమమునకుసంతోషచిత్తుండై, తనయనంపుటకయిష్టముదోంప భార్యకడకేంగి యుత్తరమిచ్చి (కొంతతడవాంగి)

జగ:—దగ్గరా, దాపా, కానిదేశము మన పిల్లను బంపుటెట్లు ?

భార్య:—రామనాథ మెక్కడ ?

జగ:—దక్షిణదేశమునకు చివర రామేశ్వరము పోవు దారిలో నున్నది.

భార్య:—అబ్బా! అంతదూరమె! మనమాటా? పలుకా? ఎందు కీయుద్యోగము? ఇక్కడ తనకేమైన తక్కువా?

జగ:—ఈముష్టి యుద్యోగము చేయుటయె నా కవమానముగా నున్నది. తా నిచట సుఖముగా నుండకూడదు ?. ఉద్యోగము మాని యింటికి రమ్మని వ్రాయుదునా?

భార్య:—ఉండండి. మన ప్రేమ యుద్దేశమేమో తెలిసికొనవలెను.

జగ:—పసికూన, దానికేమి దెలియును? దాని నడిగే దేమిటి?

భార్య:—అట్లు కాదు. నే నడిగి వచ్చెదను.

ఉత్తరము చేతఁబుచ్చుకొని తల్లి కూఁతురున్న గదిలోనికి వెళ్లి "చూచితివా అమ్మాయి! నీభర్తవద్దనుండి వుత్తరము వచ్చిన" దని వుత్తరము ముందువైచెను. ఆశ్చర్యానందవిషాదములు ముప్పిరిగొన ఉత్తరముఁ దీసికొని యందలి యక్కరములు తనభర్తవియెయని పోల్చుకొని ఆనందబాష్పములు కన్నుల గ్రమ్మ చేలాంచనమున నేత్రములు దుడుచుకొని యుత్తరముఁ జదువుకొని "హాదైవమా! ఆర్తత్రాణ పరాయణా! నేడుగదా యీ దీనురాలిపై కరుణ వహించితివి! నాహృదయేశుని శుభవార్త వీనులకు విందొనర్చినది నేడుగదా! నేడు

గదా! నానోము ఫలించినది; నేధన్యనైతి" నని మది తలపోసెను.

తల్లి:—అమ్మాయి! ఆ రామనాథ మెక్కడనో తెలియునా? రామేశ్వరము దగ్గరట; అరవదేశమట.

ప్రేమా:—ఎక్కడైన నేమి?

తల్లి:—మన దేశమా! మన మనుష్యులా! మనకథా!

ప్రేమా:—మన దేశమే మన మనుష్యులే లేనిచో వారెట్లుండగలిగిరి?

తల్లి:—అవసరమునుబట్టి.

ప్రేమా:—అట్టి యవసరమె నాకును గలదు.

తల్లి:—నీకు తినుటకు లేదా?

ప్రేమా:—తిండి కొఱకె పడియుంటినా మీ యింట?

ప్రేమావతి మనోగత భావముల తల్లి గ్రహించినదై "అవసరము నాకేల? మీ నాయనగారు ఉద్యోగము మాని యింటికి రమ్మని వ్రాసెద ననుచున్నారు. తర్వాత నీ యిష్టము, వారియిష్టము" అనెను.

ప్రేమా:—మీకు మీ కొమార్తెపై నెట్టి ప్రేమకలదో నాకు నాభర్తపైనట్టిప్రేమయు గలదు. వారెచటనుండిన నేనచటనుండెద. నే కాపురము చేయుటగాని నే జీవించుటగాని మీకిష్టములేనిచో మీయిచ్చవచ్చినట్లు చేయవచ్చు" నని చెప్పి తండ్రి యొక్క మూర్ఖతకుఁ జేయునది లేక యేడువఁదొడఁగెను. తల్లి, వంగెడి సందర్భము

లను, కష్టసుఖములను జెప్పి సమాధాన పరుపఁజూచెనుగాని లాభము లేకపోయెను. అంతట నామె భర్తయొద్దకు వెళ్లి జరిగిన యుదంతమునంతను జెప్పి కూఁతు నల్లు నొద్దకు బంపుట కొప్పించెను.

౫

నరసింహరా జత్తవారింటికి వచ్చెను. జగపతిరాజు, మనమున నెట్టికోపభావమున్నను యల్లుని కుచిత సత్కారము చేసెను. రాత్రి భోజనానంతరము పరుండుటకు శయనగృహమునకు వెళ్లెను. ఆగది మునుపటివలె నలంకరింపఁబడి యుండలేదు. ఒక్కగోడపైఁ బుష్పమాలాలంకృతమైన తన ఛాయాపటముఁ జూచి నరసింహరాజు, వివిధభావములు మనమున మొలకలెత్త యోచనాపరుఁడై యొక కుర్చీపైఁ గూర్చుండి యుండెను. పళ్లెరమునఁ దాంబూలమును బండ్లను నిడికొని ప్రేమావతి వచ్చుచుండెను. ఆమె సామాన్య వసనములు మాత్రమె ధరించియుండెను. ఆమె మోమున మునుపటి యుత్సాహముగాని విలాసముగాని గానరాదు. కాని మహాదీక్షాప్రతమైన మునికన్యకమాడ్కిఁ జూపట్టెను. ఆమెనేత్రములయందు నవ్యతేజస్సు ప్రకాశించుచుండెను. మోమున వినయ సౌశీల్యము లుట్టిపడుచుండెను. శరీర మొకించుక కృశించియుండెను. మందగమనమున నధోవదనయై లోనఁ బ్రవేశించి పళ్లెరము బల్లపై నునిచి నరసింహరాజు ప్రక్క కొంచెము దూరముగ నిలిచియుండెను. ఆమె పతిని దాను దూలనాడిననాఁటి రాత్రి దృశ్యము కన్నులయెదుట మెఱయ హృదయముకంపింప, దుఃఖముప్పొంగఁ గన్నులనీరు గ్రమ్మ "ఈ నిర్భాగ్యురాలిపై నింతటి కరుణ జూపిన నీధర్మమూర్తి నే నేమొగము పెట్టుకొని పలుకరింతు. నేనేమని శరణుజొత్తు. ఏమని క్షమాపణ వేడుదు" నని యేమియుఁ దోఁపక శిలాప్రతిమవలె తలవాల్చుకొని నిలువఁబడియుండెను.

నరసింహరాజుకు నయితే మేమియుఁదోఁచలేదు. మొదట ఆమెవచ్చినదే గమనించలేదు. పిమ్మట తెలుసుకొనినను వ్యాకులపడఁజొచ్చెను "అజ్ఞానముచే నోరుజారి యాడిన మాటలకు కఠినహృదయుఁడనై పంతమూని నీమెనెడబాసితిని. నన్నె నమ్ముకొని నాకై పరితపించుచు కృశించి వన్నెదక్కి పోల్చుటకైన శక్యము గాకయున్న యీసాధ్వీని నేనేమని పలుకరించువాఁడ! నేనెంతటి మూర్ఖుఁడను! కఠిన హృదయుఁడను! ఇంకను మానమేల?" యని భార్యవంకఁజూచి "ప్రేమ......" ఇంతలో ప్రేమావతి తటాలున నేలకొరిగి పతిపాదముల తన కరకమలములం దిడుకొని వానిని దన కన్నీటిధారలచే అభిషేచనము చేసి "దురహంకారమైన యీదుష్టురాలిపై నింతటి ప్రేమ గలదని నే గలలోనైన నెఱుగనైతి. ఇప్పటికైనను నన్ను క్షమించితిరి. నే ధన్యురాలనైతిని. నేటికి మరల మీదర్శన భాగ్యమబ్బినది. నేను మీదానను. మీశరణు చొచ్చినాను." అని కన్నీరు కార్చుచుండెను. అంతట నరసింహరాజు శోకభారముచేఁ గంఠము స్తంభించిపోవ, మాటాడలేక ప్రేమావతిని లేవనెత్తి తన బాహులతలచే నామెను బంధించి మో

ముపై మోముంచి తన కన్నీరు నామె కన్నీటితో నేకమై ప్రవహింపఁజేసెను.

"దురహంకారయైన యీదుష్టురాలిపై నింతటి ప్రేమగలవని నే కలలోనైన నెఱుఁగనైతి........నేటికి మఱల మీదర్శనభాగ్య మబ్బినది. నేను మీదానను. మీ శరణు జొచ్చినాను."

౬

ప్రేమావతి నత్తవారింటికిఁ బంపునపుడు తమ హోదాకు, గొప్పదనమునకుఁ దగినటుల బంపునుద్దేశముతో మంచములు, కుర్చీలు, మేజాబల్లలు, అల్మారులు, పెట్టెలు వివిధములైన పాత్రసామానులు, దాసీలను నాయత్తముచేసెను. నరసింహరాజు మాత్రము వానినన్నిటిని ఉంచుటకు తనకు గృహము చాలదనియు, పంపెడి దాసీలను పోషించుటకుఁ దనకు శక్తిచాలదనియు వానిని స్వీకరించక భార్యను, ఆమెకు మిక్కిలి యవసరములైన యొకటి రెండు పెట్టెలను మాత్రము తీసికొని స్వగ్రామమునకుఁ బయనమయ్యెను.

చిట్టివలసలోఁ గొడుకు కోడలు వచ్చుచున్నారని పడిపోయిన మట్టిగోడలను మెత్తించి, బూజు దులిపి, సున్నము కొట్టించి, యిల్లలికి ముగ్గులుపెట్టి యాతురతతో నరసింహరాజు తల్లి యెదురుచూచుచుండెను. కొడుకు కోడలు రాగానే యెత్తునీళ్లుదీసి హారతి నిప్పించి వారిని తల్లి లోపలికిఁ దీసికొనివెళ్లెను. 'ఇన్నాళ్లకు సతీసమేతుఁడై నరసింహరాజు వచ్చినాఁడని ఆనందముతో నూరి అమ్మలక్కలందఱు వచ్చి "ఈడుజోడుగ, ముద్దు ముచ్చటగ సీతా రాములవలె కొడుకు కోడలు నట్టింటికి వచ్చినారు. మహారాజువలె దోసిళ్లతో సంపాదించుచున్నాడు. నీకేమి? యదృష్టవంతురాలు" వని నరసింహరాజు తల్లిని శ్లాఘించి పోవుచుండిరి.

నరసింహరాజు యింటిలో నౌకర్ల నెవ్వరిని బెట్టలేదు. కోడలిపైఁగల ప్రేమాతిశయముచే నామె నేపని చేయకుండఁ జేయవలెనని యెంత యత్నించినను బ్రేమావతి యత్తగారికన్న ముందుగలేచి యింటిపనియంతయు నామెయె చక్కఁబెట్టుచుండెను. ఇల్లు పూరిల్లని కాని, మట్టిగోడలని కాని, దాసీ లెవరులేదని కాని నొక్కనాఁడైనను ప్రేమావతి విసుగు

కొని యెఱుఁగదు. భర్త యామెను విడనాడి పోయిన దాదిగ నెక్కువ దూరదృష్టితో నీపనులనన్నిటిని బుట్టింటియొద్దనె కొలఁదిగనో గొప్పగనో నేర్చియున్న సంగతి మనకుఁ దెలియును. ఆర్యసతికి గృహనిర్వాహకము, పతిసేవ యుత్తమధర్మములని గ్రంథపరిచయముచే నామె దెలుసుకొనియుండెను. గృహకృత్యము లొకించుక భారముగ నున్నను నవి యన్నియు పతియొక్క ప్రేమరసాస్వాదనముచే మరుపునకు వచ్చుచుండెను. ఇట్లు తల్లితోను, భార్యతోను స్వగృహమున రెండు నెలలు సుఖంబుగ నరసింహరాజు గడపెను.

౨

ఒకనాఁడుసాయంతనము నరసింహరాజు భార్యను గ్రామమునకు దక్షిణపువైపుననున్న ఉద్యానవన మొకటి చూచునెపమున విహారమునకుఁ దీసికొని వెళ్లెను. వారు ఊరిచివరకు వచ్చిరి. పశ్చిమాంబుధిని గ్రుంకుచున్న దినకరుని కెంజాయలచేఁ దళతళ మెఱయుచున్న వృక్షశాఖాగ్రములనుండి యొక నూతన హర్మ్యము వారికనులకు గోచర మయ్యెను. ఆ ఉద్యానవనమునకు ముందు చిత్ర విచిత్రముగ నిర్మింపఁబడిన యొక యినుప కవాటముండెను. ఆద్వారమునుండి యొక బాట తోఁటలోపలికిఁ గలదు. ఆబాట కిరువైపులను వివిధ వర్ణములతో వెలుంగు ఆకు ఫసందు చెట్లును, మనోహర సౌరభము వెదచల్లెడి పూల మొక్కలును వరుసలు తీరియుండెను. అటునిటు నున్నతములైన చూతనారికేళ పనసాది ఫలవృక్షము లుండెను. ఆ బాటను కొద్దిదూరము నడువ నూతన ప్రాసాదము చేరిరి. ఆప్రాసాదము మన ప్రాంతపు మేడలవలెఁగాక నూతనఫక్కిని కట్టఁబడియుండెను. ప్రేమావతికి మేడలు గాని, ఉద్యానవనములుగాని క్రొత్తవికావు. కాని యిట్టి కుగ్రామమున యట్టి విచిత్ర నూతన హర్మ్యముండుటఁ జూచి యాశ్చర్యపడఁజొచ్చెను. విశ్రాంతికొఱ కప్పుడప్పుడు వచ్చియుండుట కొకవేళ విజయనగరమహారాజులు కట్టించుకొని యుండవచ్చు. నని యామె తనలో సమాధాన పఱుచుకొనుచుండెను. అయినను నట్టి చోటికిఁ దన్నుఁ దీసికొని వచ్చుటకుఁ గారణమేమి యైయుండునా యని వ్యాకులపడుచుండెను. మేడంతయు పచ్చని తోరణములతో నేదియో యొక శుభకార్యమున కలంకరింపఁబడినట్లుండెను. రెండుమూఁడు మెట్లుపైకి యెక్కునప్పటికి డవాలు వేసుకొనిన బంట్రౌతులు, కొందఱు పనివారలు తొందర తొందరగవచ్చి నరసింహరాజుకును, ప్రేమావతికిని వంగి వంగి నమస్కృతులు చేయ దొడఁగిరి. ఆబంట్రౌతులఁజూడ మన దేశమువారి వలెఁ గన్పట్టలేదు. ఇదంతయు, స్వప్నమా నిజమా, యని యాశ్చర్యముతోఁ దెల తెలఁబోయి ప్రేమావతి చూచుచుండెను. క్రీగంటితోఁ బ్రేమావతియందుఁగలుగుచున్న మార్పులను నరసింహరాజు కనిపెట్టుచుండెను. అంత నరసింహరాజు లోనికిఁ బోవుదము రమ్మని ప్రేమావతిని వ్రేలు బట్టుకొని లోనికిఁ దీసికొని వెళ్లెను. లోపలి కచ్చేరి సావడి చిత్రవిచిత్రములయిన చిత్తరువులతోను, ఫోటో

గ్రాపులతోను నలంకరింపఁబడి, కుర్చీలు బల్లలు మొదలగువానిచే నమర్పఁబడియుండెను. అంత కొంచెము లోనికరుగునప్పటికి నొక మండువా యుండెను దానికిఁ గుడివైపున నొక విశాలమైన గదియుండెను. ఆగదియు నత్యంతరమణీయమైన పనితనముతోఁ జేయఁబడిన యొక పందిరి మంచము, సోఫాలు, అల్మార్లు, చిత్తరువులు మొదలగునవి యుండెను. ప్రేమావతి భీతిచేతను, లజ్జచేతను వెనుకాడుచుండుటఁ జూచి నరసింహారాజు ఆమె చేయిఁబట్టుకొని లోనఁ బ్రవేశించెను. ఆశయన గృహమునఁ బర్యంకమున కెదురుగ రెండు పెద్దఛాయాపటములు తెరలచేఁ గప్పఁబడియుండెను. ఇతరులెవరు నచట లేమింజేసి వినోద భావమున నాపటములఁజూడఁ గౌతూహలంబు జనింప, వానినుండి వ్రేలాడు కుచ్చులను బట్టుకొని లాగెను. తెరలు విడిపడెను. ఆపటముల జూచునంతనె ఆశ్చర్యానందములు మనమున నుప్పొంగఁ దన బాహులతలను భర్తకంఠముపై వైచి గాఢాలింగనము చేసుకొని ఆనంద బాష్పములు విడిచెను.

ఛాయాపటములందలి మూర్తులు ప్రేమావతి నరసింహారాజని వేఱుగఁ జెప్ప నవసరము లేదు. ఇదంతయు జరుగుట కెంతో కాలము పట్టలేదు. అందువలన ప్రేమావతి కా ఉద్యానవనము, మేడ యెవరివైనవి యడుగుట కవకాశము చిక్కలేదు. అంత నిద్దఱును సమీపమునున్న సోఫాపై గూర్చుండి యిట్లు ముచ్చటించిరి.

ప్రేమా.—అబ్బా! మగవా రెంతటి దిట్టలు!

నర:—దిట్టతన మేమిటి?

ప్రేమా:—అబ్బా! ఇంక నటనయేనా?

నర:—నటన యెవరిది?

ప్రేమా:—మీదె. ఎంతటి గట్టి మనస్సు! ఈమేడ యెవరిది?

నర:—నా స్నేహితునిది.

ప్రేమా:—ఇంకను నన్ను పిచ్చిదానిని చేయవలెననియేనా మీయుద్దేశము. మీ స్నేహితునిదేమైననో మన పటము లేల యిచట నుండవలెను?

నర:—ఒక స్నేహితుని యింట మరియొక స్నేహితుని పటములేల యుండకూడదు అదియు దప్పేనా? ఇక స్నేహ మేమిటి?

ప్రేమా:—ఇంకను నన్ను మోసపుచ్చ నెంచెదరా? మీదియుండిన నుండవచ్చు గాని, నాపటము పరపురుషుని యింట నుండుటకు కారణమేమి? సామాన్యమగు ఫోటోగాదె; పెద్ద చిత్తరువె. అందులో శయనగృహమునను. అది మీకెట్లు సమ్మతమయ్యెను? ఇంకను నన్ను పరీక్షింప నెంచుచుంటిరా? (పూర్వచరిత్ర జ్ఞప్తికిరాగ కన్నులనుండి నశ్రువుల రాల్చుచు) మూఁడువత్సరములు మీచరణ సేవకై కఠిన వ్రతము పూని యుంటిగదా! ఇంకను నాపై దయరాలేదా? మీమనస్సు కరుగలేదా? మీ విశ్వాసమున కింకను పాత్రురాలను కాజాలకపోతినిగదా! ఏమి నాదౌర్భాగ్యము! అని విలపింపఁ దొడఁగెను. అంతట సహజ కరుణార్ద్రహృదయుఁడైన నరసింహారాజు

ప్రేమావతి దీనాలాపములకుఁ జలించినవాఁడై నేత్రయుగ్మమునుండి బాష్పబిందువులు స్రవింపఁ బ్రేమావతిని దగ్గరకుఁ దీసికొని కౌఁగిలించుకొని "ప్రేమావతీ! నీపై నాకనుగ్రహము తప్ప నాగ్రహ మెప్పుడును లేదు. నీపై ప్రేమ గోరంతయైనను కొఱంతవడియుండ లేదు. దైవవిధిని దప్పించుకొనుటకు దైవసములైన సీతారాములకుగాని, పంచపాండవులకు గాని శక్యముకాలేదు. అట్టియెడ మనమేపాటివారము! నీవజ్ఞానముచే నాడిన మాటలను గూడ నేనంతగ పాటింపలేదు. నాకట్టకడపటి యుత్తరమునందు సహితము దైవము 'నిన్ననుగ్రహించుగాక' యనియే దీవించియుంటి. ధర్మవర్తనులకె దైవము కష్టముల ప్రాప్తింప జేయును. నేను మీయింట బడగాపునై పడియుండుట యధర్మమని యెంచియె దైవము మన కావియోగమును, మన దాంపత్యానురాగము దినదిన ప్రవర్ధమానమై నవనవరీతుల బ్రకాశించుటకే భగవంతుఁడు మరల యీ సంయోగమును సమకూర్చినాడు. విద్యాబుద్ధులం దారితేరిన వాడనై చేతులు ముడుచుకొని యాఁడుదానివలె విందులుగుడుచుచు వ్యర్థుడనై పరులపంచ పడియుండుట పౌరుషమా? నీభర్త చేతగానివానివలె, నత్తవారింట ఇల్లరికముండుట నీకుమాత్రము గౌరవప్రదమా? నీభర్తృగృహమునకు రాజ్ఞివై స్వాతంత్ర్యజీవనముచేయుటకు నీవుమాత్ర మభిలషింపవా? స్త్రీపురుషులిద్దరు ఆత్మార్పణ చేసినగదా ప్రణయ మహిమ మనుభూతమగును. ఇందెవ్వ రస్వతంత్రులైనను బ్రణయమూర్తి నిజస్వరూపము గోచరము కాజాలదు. మన యిద్దరిమధ్యను న్యూనాధిక్యములుండుటచేతనే పరస్పరము ప్రేమసాగరమున నోలలాడజాలకపోతిమి. నే నస్వతంత్రుడ నగుట నా హృత్పేటికాసీనుడైన ప్రేమమూర్తి నిజరూపమున నీకు ప్రసన్నముకాలేదు. నీవు గర్వితమతి వగుటచే నీయందు ప్రేమ మరుభూమియందలి జలమువలె శూన్యమయ్యెను. ప్రేమ శూన్యమైన నీహృదయక్షేత్రమున నా యనురాగ బీజములు మొలకలెత్తలేదు. నేఁడు మన బంధములు వీడినవి. మనము సర్వస్వతంత్రులము. మన ప్రేమవాహిని ఉత్తుంగ తరంగములతో ప్రవహించుటకెట్టి యడ్డకట్టలును లేవు. ఇది నీగృహము; నేను నీవాడను.

ఒక్కసంగతిమాత్రము మనము మఱువదగదు. ధనధాన్యములు, యిండ్లు వాకిండ్లు శాశ్వతములుకావు. లక్ష్మి చంచల స్వభావ. ప్రణయలక్ష్మికి సవతి. నేఁడొకరిని రేపొకరిని చేపట్టును. నేఁడు మనకుగల యీయైశ్వర్యమును జూచి మోసపోకుము. సిరితళుకు బెళుకుల జూచి మోహించినవారి మోహ మది పోయినవెంటనే పోవును. నీవు నాతో నాదారిద్ర్యమును సహితము ప్రేమించినావు గనుక నీప్రేమ అకుంఠితము, అనంతము. భగవానుడు మనల ననుగ్రహించుగాక!

ఇక నీకు నా నిజవృత్తాంత మెఱింగిం చెద"నని నరసింహరాజు తాను ప్రేమా వతి శయనగృహము వదిలిపోయిన దాది జరిగిన యావద్వృత్తాంతమును నెఱింగించి శ్రీ రాజుగారు తనకు బహుమానముగా నొసంగిన ధనములోఁ దా నీమేడ కట్టించి తిననియు, మఱునాఁడు గృహప్రవేశమని యు బంధువులు, అత్తగారు, మామగారు, మిత్రులు అందఱు వచ్చెదరనియుఁ జెప్పి ప్రేమావతిని నానందసాగరమున ముంచి తేల్చెను.

౮

శకుంత సంతానముయొక్క కలకలారా వములు, కోకిలల "కూ, కూ" ధ్వనులు, కాకముల కేకలు వినఁబడఁ జొచ్చెను. తూర్పుదెసఁ బ్రాభాతరక్తచ్ఛాయ లింపుగ వ్యాపింపఁజొచ్చెను. ఇంట బందుగుల గుబగుబలు, గబగబలు, శిశువుల రోదన ధ్వనులు, తల్లుల బెదరింపులు, బాల బాలి కల విలాస చేష్టలు హెచ్చిపోవుచుండెను. ఇంతలోఁ బురోహితుఁడువచ్చి స్నానము చేయుమని తొందరపెట్టఁ జొచ్చెను. నర సింహరాజు మిత్రులతోను, బంధువర్గము తోను ముచ్చటించుచు గచ్చేరిసావడిలోఁ గూర్చుండి యుండెను. ఇంతలో బయట నేదియో బండిచప్పుడయ్యెను. ఎవరో వచ్చుచున్నారని నరసింహరాజు లేచి బయటకువచ్చెను. అంత అత్తగారు, మామగారు వచ్చుటఁజూచి యెదురుగా నేగి నమస్కరించి లోనికిఁ దోడ్కొని వచ్చెను. వెనుకనుండి గోపాలరావు, అప్పలరాజు, శ్రీ రాజాగారి తరఫున వచ్చిన యుద్యోగస్థులు బండు దిగివచ్చిరి.

భజంత్రీలు మంగళతూర్య నినాదంబులు మిన్ను ముట్ట మ్రోగించుచుండిరి. నరసిం హరాజు, ప్రేమావతియు మంగళస్నానం బుల నాచరించి వచ్చి పీటలపై నాసీనులై యుండిరి. దంపతులిద్దఱుఁ బీతాంబరములు ధరించి పార్వతీ పరమేశ్వరుల మరపించు చుండిరి. అట్టి సమయమున నాసతీపతులఁ జూచి యానందించని వారుగాని, మనః పూర్వకముగనాశీర్వదింపనివారుగాని యా సభాభవనమున లేరు. అంతటఁ బురోహి తుఁడు మంత్రసహితముగ గృహప్రవేశ మహోత్సవమును జరిపించెను. అంతట సదస్సునఁగల విప్రవరులందఱు "ఆయురా రోగ్య యశోబలాభివృద్ధిరస్తు, ఆచంద్ర తారార్కవంశాభివృద్ధిరస్తు, నిత్య కళ్యాణ మస్తు, సర్వేజనా స్సుఖినోభవం" తని మంగళాశీర్వచనములు గావించిరి.